

Nr 111.

Av herr **von Koch** och herr **Ljunggren**, med förslag till förordning för statsverkets fond av rusdrycksmedel.

Under punkten 2 »Utgifter för kapitalökning» i årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t framlagt förslag

dels om ändrad lydelse av förordningen den 18 juli 1913 angående statsverkets fond av rusdrycksmedel,

dels om vissa avsättningar till samma fond.

Förslagen ifråga äro en följd av riksdagens skrivelse den 7 juni 1924, nr 274, i vilken riksdagen anhöll, att Kungl. Maj:t måtte, efter verkställd utredning, för nästa års riksdag framlägga förslag till ändring av de i förordningen meddelade bestämmelserna rörande avsättningar till fonden, under beaktande av det syfte, för vilket fonden bildats, samt med hänsyn tagen till de riktlinjer, som angivits i den till nämnda utlåtande hörande motiveringen.

Om man nu granskar, huruvida Kungl. Maj:ts förslag motsvarar riksdagens begäran, så kan omedelbart konstateras, att så icke är fallet. När riksdagen i skrivelsen talade om »det syfte för vilket fonden bildats», så avsågs därmed naturligen fondens egenskap att begränsa och efter hand nedskrivna statens ekonomiska beroende av rusdrycksmedlen eller med andra ord fondens reglerande och begränsande inverkan på statens rätt och möjlighet att för budgetära ändamål taga av rusdryck utgående tillverknings- eller försäljningsavgifter i anspråk. Önskan att åstadkomma en dylik begränsning och därtill knuten successiv avskrivning var också motivet till och grunden för fondens inrättande. Och då Kungl. Maj:ts nu framlagda förslag till ändring av fondens stadgar uppenbart skulle, därest det bifölles, upphäva bestämmelserna om en dylik begränsning samt lämna fältet fullständigt fritt för rusdrycker- nas utnyttjande såsom skatteobjekt för statens allmänna inkomstbehov, bleve därmed fondens syfte faktiskt tillintetgjort.

Därav följer, enligt vår mening, att om riksdagen icke ånyo vill binda statsverkets ekonomiska intresse vid rusdrycksbeskattningen och sålunda göra en efter hand allt mera utvidgad sådan inkomst till en ständigt överhängande fara, får den i statsverkspropositionen framställda stadgeändringen icke vinna riksdagens godkännande. På sätt riksdagens ovan berörda skrivelse avsåg, gäller

det tvärtom att, med bibehållande av fonden, betrygga dess orubbade funktion, men att samtidigt skapa nya avsättningsregler, anpassade efter de nu föreliggande förhållandena på detta område.

Den väg, som enligt vår mening därvid lämpligast låter sig beträdas, angavs i den motion, nr 249, II Kam., vid 1924 års riksdag, vilken närmast torde ha föranlett riksdagsskrivelsen ifråga. I denna motion yrkades, att samtliga rusdrycksinkomster skulle inordnas under rusdrycksmedelsfondens bestämmelser, att den förutvarande formeln för avsättningsgrunderna till nämnda fond skulle bibehållas, men att avsättningsgränsen skulle sättas vid ett högre belopp, än tidigare varit bestämt.

Här nedan återgivas sådana delar av motionen ifråga, vilka äro ägnade att belysa den ståndpunkt, som i motionen hävdades.

Rörande rusdrycksmedelsfondens hittillsvarande verksamhet meddelades följande:

»Rusdrycksmedelsfondens uppgift angavs klart och tydligt i Kungl. Maj:ts proposition nr 186 vid 1913 års riksdag, vilken proposition låg till grund för riksdagens enhälliga beslut om fondens inrättande. I denna proposition yttras bl. a.:

'Vid bedömandet av denna fråga måste man i främsta rummet göra klart för sig, vad man vill vinna med ett frigörande från beroendet av rusdrycksmedlen i berörda avseende. I själva verket lärer väl knappast råda någon meningsskiljaktighet om syftet med en sådan åtgärd. Den avser att undanröja det kanske mest svåröverkomliga hindret för ett ändamålsenligt och verksamt strävande att genom lagstiftning och andra positiva åtgöranden från samhällets sida frigöra folket från de skadliga verkningarna av rusdryckerna. Vid sådant förhållande är frågans upptagande till avgörande vid denna tidpunkt, då nykterhetskommitténs arbete i övrigt icke ännu är slutfört, icke blott icke till hinder för dess fortsatta arbete, utan tvärtom är det ägnat att i hög grad underlätta detta arbete i dess fortsättning, om klarhet kan vinnas på nu förevarande punkt.' — — —

'Vad själva saken beträffar, anser jag det knappast finnes någon angelägenhet av större vikt för ett framgångsrikt arbete till skapande av ökad folknykterhet, än att verksamma åtgärder vidtagas för samhällets frigörande från beroende av rusdrycksmedlen.' — — —

Att, på sätt nykterhetskommittén föreslagit, av rusdrycksmedlen avsätta överskotten för att därmed möta utgifter, som beräknas bliva en nödvändig förutsättning för genomförande av en verksam nykterhetspolitik, kan icke, enligt min åsikt, vara förenat med några principiella betänkligheter. Jag anser tvärtom det ligga mycket nära till hands att för angivna ändamål avse ifrågavarande slag av inkomster.»

Märkas bör, att detta betraktelsesätt uttryckligt biträdades av ett enhälligt bevillningsutskott, och förslaget till förordning godkändes utan votering i båda kamrarna.

I statsverkspropositionen vid 1915 års riksdag upptogs summan inkomster av brännvinstillverkningskatt, punschkatt, maltskatt och brännvinsförsälj-

ningsmedel till sammanlagt 41,900,000 kronor eller till det i förordningen för statsverkets fond av rusdrycksmedel stipulerade högsta belopp, som finge disponeras för statsregleringsändamål.

Statsverkspropositionen 1916, gällande år 1917, beräknade samma inkomstposter till kronor 35,700,000 eller 6,500,000 kronor lägre än det då gällande högsta beloppet för direkt användning till budgetändamål.

Senare vid 1916 års riksdag inkom emellertid Kungl. Maj:t med en proposition, nr 238, i vilken föreslogs anordnande av en särskild spritskatt, kallad spirituosaaccis och beräknad uppgå för följande budgetår till 5 miljoner kronor, avsedda att direkt tagas i anspråk för statsregleringsändamål. Här mötte man sålunda det första försöket att på sidan om rusdrycksmedelsfonden tillgodogöra budgeten rusdrycksinkomst. Men den nya skatten angavs komma att erhålla blott tillfällig natur. Och för att göra den än mera antaglig tillstyrkte bevillningsutskottet en väckt motion om att medlen i fråga finge ingå till rusdrycksmedelsfonden, men att samtidigt skulle från fonden givas ett direkt anslag till »vissa statsbehov av social natur till belopp, motsvarande vad som genom spirituosaaccisen beräknas tillflyta fonden».

I en reservation till utskottets betänkande yttrade tre reservanter, herrar Oskar Eklund, K. A. Nilsson och Ingebrikt Bergman, att enligt deras mening denna omföring av den nya skatten genom rusdrycksmedelsfonden icke sakligt sett upphävde det förhållandet, att ett godkännande av accisförslaget ökade statsverkets beroende av rusdryckshanteringen. De uttalade tillika sitt tvivel om åtgärdens tillfälliga natur, vilken ståndpunkt emellertid av förslagets anhängare betecknades innebära överdrivna farhågor. Ty, förklarade en av utskottsmajoritetens talesmän, man hade inom utskottet bestämt sagt ifrån, att »medel från rusdrycksmedelsfonden icke få uttagas och användas till de omnämnda sociala ändamålen annat än under nu rådande kristid.»

Utvecklingen sedan dess har visat, att reservanterna i fråga, vilka företrädde riksdagens nykterhetsgrupps syn på saken, till och med hade mera rätt, än de då själva hade anledning föreställa sig. Ty även om denna första ansats att rubba rusdrycksmedelsfondens verksamhetsram genom bevillningsutskottets förslag formellt avvärjdes, så inleddes likväl genom det därpå grundade beslutet den aktion, som sedermera lett till det nuvarande kaosartade tillståndet på detta område. För detta första tillfälle tröstade man sig med, dels att beslutet om accisen endast gällde för tid till 1917 års slut, dels att till § 1 i förordningen om statsverkets fond av rusdrycksmedel skulle fogas följande tillägg: Till fonden skall jämväl läggas statsverkets inkomst av spritaccis. Vidare beslöts att i riksstaten för år 1917 under i anspråk tagna kapitaltillgångar upptaga ett belopp från rusdrycksmedelsfonden å 4,389,000 kronor. De därvid av kristiden föranledda »sociala ändamål», vartill detta belopp skulle användas, utgjordes av »kristidshjälp åt vissa statens befattningshavare» samt »understöd åt arbetslösa».

I statsverkspropositionen till 1917 års riksdag, gällande budgeten för år 1918, upptogs — trots de tidigare försäkringarna om spritaccisens tillfälliga karaktär och trots att man då visste sig kunna räkna med ett mycket be-

tydande överskott från den senaste statsregleringen — förslag om spritaccis jämväl för det följande året. Det nu beräknade beloppet av denna skatt fixerades, med hänsyn till den begränsade tillgången på spirituosa, till 3,330,000 kronor.

Den vid 1918 års riksdag framlagda statsverkspropositionen upptog däremot icke denna skatteform. Skälet angavs vara »hänsyn till de mycket starka anmärkningar, som i riksdagen riktats mot denna skatt». Såsom avsättning beräknades endast förslagsvis 300,000 kronor räntemedel.

Här var man alltså för en tid inne på rätt väg. Men den kursen blev tyvärr ej långvarig.

Vid 1919 års riksdag förelågo i nu berörda avseenden flera anmärkningsvärda omständigheter.

Den viktigaste av dessa var, att den i rusdrycksmedelsfondens § 1 angivna maximisiffran för det belopp av dessa medel, som fick tagas i anspråk för statsregleringen, nu kunde förutses snart komma att väsentligt sänkas. Enligt de nu gjorda beräkningarna över rusdrycksinkomsterna för åren 1917, 1918 och 1919 kunde medelsiffran för dessa år antagas komma att stanna vid omkring 17 miljoner kronor. Då denna gräns enligt förordningen finge tillämpas på avsättningen under år 1920, vars budget reglerades genom statsverkspropositionen till 1919 års riksdag, fann sig regeringen härav föranledd att i nämnda proposition föreslå en avsättning till fonden av överskottsmedel å 5,800,000 kronor, vartill komme 360,000 kronor i räntor, summa 6,160,000 kronor. Denna beräkning blev också av riksdagen godkänd.

Här hade uppenbarligen tillkommit ett förhållande, varmed man icke räknat vid rusdrycksmedelsfondens inrättande. Att finansiellt brydsamma tider skulle inträffa och att därmed även frestelsen att i större utsträckning än förut tillgripa rusdrycker såsom skatteobjekt komme att göra sig starkt gällande var förutsett. Det var just för att i dylika situationer förebygga ett så utvidgat statligt beroende, som fonden inrättats. Men att maximigränsen för rusdrycksmedlens utnyttjande skulle i ett slag omedelbart efter fondbestämmelsernas ikraftträdande sänkas från nära 42 miljoner kronor till mindre än 20 miljoner hade man icke kunnat tänka sig. Så hade givetvis icke heller skett, därest icke kristidens näringssvårigheter tillstött och sänkt tillgången på — och därmed även inkomsterna från — rusdrycker till ungefär en tredjedel av den förut vanliga mängden. Nu förrycktes härigenom i viss grad fondförordningens tillämpning.

Utän att avvakta, vad denna oförmodade utveckling kunde i och för sig innebära — vilket givetvis bleve helt och hållet beroende på, hur rusdryckskonsumtionen i fortsättningen komme att gestalta sig — fann den sittande regeringen sig efter ett års tvekan böra träda i sin föregångares fotspår och medelst extra åtgärder utnyttja rusdryckerna såsom skatteobjekt. Därvid valdes efter det givna exemplet accisens form. För att bereda inkomster åt tilläggsstaten 1919 föreslog regeringen nämligen upptagandet av en särskild spritdrycksaccis, beräknad att inbringa 20 miljoner kronor. Utöver de tidigare försäkringarna, att skatten icke skulle »bliva varaktig», tillade man nu, att

den ej heller finge »verka höjande å det maximibelopp av hithörande inkomster, som staten framdeles kan få, enligt förordningen om statsverkets fond av rusdrycksmedel, tillgodogöra sig för vanliga statsregleringsändamål». Slutligen gav man accisen den formen, att den skulle »uttagas å all utminuterad spirituosa, som försäljes över viss fastställd accisfri mängd». Den konstruerades alltså såsom ett slags komplement till det nya restriktionsystemet för att hejda den vid tiden i fråga starkt tilltagande konsumtionen. Bevillningsutskottet tillstyrkte med viss jämkning förslaget.

Medan den år 1916 föreslagna vida lägre accisen bifölls först efter gemensam votering, segrade nu, dock efter ett energiskt motstånd från medlemmarna av riksdagens nykterhetsgrupp, utskottets hemställan omedelbart i båda kamrarna.

Detta beslut kunde med skäl betecknas såsom ett genombrott för strävandet att göra rusdrycksmedelsfonden sakligt betydelslös. Vad som därefter hittills följt har endast varit en naturlig fortsättning på samma väg. Det skulle också snart visa sig, att de av accisförslagets förespråkare upprepade försäkringarna, att det här endast varit fråga om tillfälliga, icke återkommande och alldeles icke efter hand stegrade anspråk, saknade allt värde.

Vid 1920 års riksdag meddelades, att det medeltal för rusdrycksinkomster, utöver vilket avsättning till rusdrycksmedelsfonden finge ske, visat sig »sannolikt utgöra» 20.4 miljoner, och att den stadgebestämda avsättningen därigenom bleve, utom räntan, 22 miljoner kronor.

Vid denna riksdag övertogs initiativet till extra rusdrycksskatter av enskilda motionärer. Efter förslag av herrar Björnsson, Örne och Röing hemställde bevillningsutskottet om upptagande av en omsättnings- och utskänkningsskatt, beräknad att tillföra dels tilläggsstaten för 1920 20 miljoner kronor, dels 1921 års statsreglering 41 miljoner, vilket förslag bifölls. Tillika beslöts, att dessa skatter icke skulle ens formellt gå genom rusdrycksmedelsfonden, utan uttagas såsom en från nämnda fond fullt fristående beskattning.

Denna form har sedermera med vissa för denna framställning oväsentliga ändringar i detaljerna vidhållits. Såväl för statsregleringarna år 1922, första halvåret 1923 och budgetåret 1923—24, ävensom för tilläggsstaterna 1921 och 1922, hava liknande beslut fattats. De i inkomst beräknade beloppen hava utgjort: för de ordinarie statsregleringarna respektive 62, 35 och 43.7 miljoner samt för 1921 års tilläggsstat 6 och för 1922 års dito 5 miljoner. I den nu föreliggande statsverkspropositionen är samma skatt beräknad till 42 miljoner.

Det är dock icke blott genom att med rusdrycksmedelsfondens skatteformer sidoordnade, fristående eller formellt anknutna avgifter på sprit upptagits och skapat ett nytt utvidgat beroende för det allmänna av rusdrycksinkomster, som fondens syfte och betydelse efter hand blivit upphävida. Så har även skett genom att de till fonden i behörig ordning avsatta medlen oupphörligen tagits i anspråk för ändamål eller under förhållanden, som enligt vår mening icke

stå i god överensstämmelse med fondförordningens vare sig anda eller bokstav.

Såsom utgifter, mot vilka ur nyss angivna synpunkt erinran icke synes oss kunna göras, vilja vi erkänna anslagen till upplysningsverksamhet i nykterhetsfrågan, till nykterhetsnämnderna, till bekämpande av olaga rusdrycks trafik samt möjligen till institutet för rasbiologi. De för bostadsändamål utlämnade lånen från fonden torde också få betraktas såsom en invändningsfri form för fonden tillhöriga medels placering. Däremot synas oss giltiga rättsgrunder icke kunna anföras för besluten rörande medlens användning till betäckande av kristidskommissionernas förluster, till byggandet av hospital, till kristidstillägg åt befattningshavare, till arbetslöshetsunderstöd eller beträffande överföringarna av spritaccismedlen. En mera ingående prövning av förordningens ordalydelse och berörda princip torde knappast lämna rum för tvekan, huruvida i dessa fall ostridiga förutsättningar för medlens användning förelegat eller icke.

Uppenbart är, att det nuvarande tillståndet icke är tillfredsställande, utan att det behöver tillrättaläggas. Men det synes endast kunna ske genom att samtliga utgående rusdrycksskatter inordnas under fondens bestämmelser, och att därvid den maximisumma, vid vilken avsättning till rusdrycksmedelsfonden inträder, för vinnande av en rimlig utgångspunkt nu höjes till ett belopp, närmande sig det, vartill de upptagna rusdrycksskatterna tillsammansantagna uppgå. Med ett ord: man får börja om från början men då vid en maximigräns ungefär dubbelt så högt belägen som den, vilken infördes vid fondens tillkomst.

Säkerligen skall från många håll anmärkas, att en dylik fördubbling av det i förordningen medgivna tillgodogörandet av rusdrycksmedel för statsregleringsändamål är ett egendomligt resultat av fondens tioåriga verksamhet. Det kan gärna medgivas. Men hellre ett dylikt beslut än det nuvarande, fullständigt rätts- och principlösa tillståndet. Givetvis förutsätter dock en dylik omläggning, att efterföljande riksdagar skola på ett helt annat sätt än nu skett vaka över, att en sålunda intagen position icke får kringgås eller undermineras.»

Vad här ovan sagts äger alltjämt, enligt vår åsikt, oförminskad giltighet.

I den nu vid 1925 års riksdag framlagda statsverkspropositionen förnyas det vid 1924 års riksdag avslagna förslaget, att den år 1920 beslutade mertullen å arrak och rom icke skulle vidare avsättas till rusdrycksmedelsfonden. Något hållbart skäl för en sådan åtgärd är, enligt undertecknads mening, icke heller nu anført. I den mån extra kostnader uppstå för beivrandet av spritsmugglingen, kunna anslag därtill beredas från fonden efter därom av statsmakterna fattade beslut. Detta ändamål synes också väl överensstämma med stadgandet för fondens användning.

Det i motionen nr 249 vid 1924 års riksdag framförda förslaget, att omsättnings- och utskänkningsskatten upptoges i rusdrycksmedelsförordningen, finna vi däremot nu skäligt att ånyo framställa. En sådan åtgärd sammanfaller fullständigt med principerna för denna fonds inrättande. Därjämte förnya vi lika-

ledes det i samma motion väckta förslaget, att till fondens nuvarande stadgar lägges en bestämmelse av innehåll att, därest någon skatt eller avgift å rusdrycker utöver de ovan nämnda kommer att fastställas, jämväl avkastningen av sådan skatt skall, i den mån densamma jämte övriga i förordningen nämnda skatter överskjuter det enligt förordningens avsättningsregel gällande maximibeloppet, avsättes till fonden.

Rusdrycksmedlens sammanlagda, i budgeten beräknade summa, inberäknat omsättnings- och utskänkningsskatten samt omförmälda mertull å arrak och rom, uppgår enligt statsverkspropositionen till 82,200,000 kronor. Vid sådant förhållande synes avsättningsgränsen för rusdrycksmedelsfonden — efter det samtliga rusdrycksinkomster inordnats under denna fond — kunna lämpligen bestämmas vid sjuttiofem (75) miljoner kronor. Därmed synes statens möjlighet att utnyttja rusdrycksinkomster till budgetändamål vara tagen i anspråk i så stor utsträckning, att det borde tillfredsställa skattebetalarna över huvud taget. Var och en, som något närmare känner, vilken skadegörelse som är förbunden med denna form av skatteintäkt, måste, synes det oss, finna detta belopp mer än tillräckligt. Det är i stor utsträckning ett värnlöst armod, som hit får lämna betydande bidrag.

De följdstadganden eller andra kompletterande tillägg, som vid ett bifall till dessa våra förslag befinnas erforderliga, torde lämpligen kunna utarbetas av bevillningsutskottet.

Under åberopande av vad här ovan anförts, få undertecknade, efter enhälligt beslut därom av riksdagens nykterhetsgrupp, hemställa,

det riksdagen måtte, med avslag å Kungl. Maj:ts förslag under punkt 2 »Utgifter för kapitalökning»,

besluta antaga följande förändrade

Förordning för statsverkets fond av rusdryckemedel:

1 §.

Av statsverkets inkomster av brännvinstillverkningskatt, maltskatt, rusdrycksförsäljningsmedel och omsättnings- och utskänkningsskatt ävensom den år 1920 beslutade mertull å arrak och rom skall, efter avdrag av vad på grund av särskilda bestämmelser restituerats av brännvinstillverkningskatte-, maltskatte- eller tullmedel, till en särskild fond avsättas vad som för varje statsregleringsår överskjuter 75 miljoner kronor. Därest ytterligare någon skatt eller avgift å rusdrycker utöver de ovan nämnda komma att fastställas, skall jämväl avkastningen av sådan avgift, i den mån densamma jämte övriga i denna paragraf nämnda skatter överskjuter nyss nämnda belopp, avsättas till fonden.

Skulle för tre på varandra följande skatteregleringsår medeltalet av ovan nämnda inkomster understiga 75 miljoner kronor, skall därefter, vad som överskjuter detta medeltalsbelopp, avsättas till fonden. På enahanda sätt förfares, om därefter vid årligen verkställd uträkning befinnes, att medeltalet av ovan

nämnda inkomster under närmast föregående tre statsregleringsår ytterligare nedgått. Vid berörda medeltalsberäkning skall hänsyn icke tagas till inkomst, som influtit under statsregleringsperioden 1 januari—30 juni 1923.

2 §.

(Oförändrad.)

Stockholm den 22 januari 1925.

G. H. von Koch.

August Ljunggren.
